

Vi ste hodili, kakor se vidi, do zdaj iz Ljubljane le na Gorenško stran, k lepimu Blejskemu jezeru; tam ste se prepričali za en del našiga pravopisa, de je resničn. Pojdite zdaj pa iz Ljubljane čez zidani most na Dolensko stran memo treh križev in čez Pešénjek, in ko pridete memo Zatičine, postojte nekoliko per sv. Vidu. Potovajte potem dalje do Noviga mesta, in od ondod jo obrnite enkrat na levo proti Zagrebu, in drugikrat na desno proti Karlovcu; pomudite se med belimi Krajnci per Kostanjevici med Kerko in Gorjanca-mi, in ob Kopi pri Metliki, Semiču in Černomlji. Na ti poti se bote gotovo prepričali, de tudi drugi in tretji del našiga pravopisa ni lažnjiv. In ako še dvomite, pojte pa, ko se v Ljubljano povernete, še enkrat čez Vič na Notrajsko stran, in v Postojni se obrnite namesti na Terst, pa proti Reki, pomudite se na Pivki in med nasledniki nekdanjih Japodov; in našli bote drugi in tretji del našiga pravopisa poterjen. In če za pričevanje še veljá: v ustih dveh ali treh prič obstojí vsaka beseda! bote na pričevanje Dolenca in Notrajnca — potem ko ste za en del že Gorenc samiga verjetniga imeli — ta sklep storili: Celi naš zdanji pravopis ni samo redovin, ampak tudi resničn. Mislim pa, de bote potem na naš obilo neredovin pravorék nekoliko nevoljni, kér vsaka stran, vsaka soseska, celò sèmtertjè skorej vsaka družina besedo drugač izgovarja in zateguje; in rekli bote: Naj saj, kar je omikanih Slovincov, išejo enak pravorék si prisvojiti, in narbolji pred ko ne tako, de bota pravorék in pravopis prava, ne samo po pôli brata.

Ako se vam pa, častiti rodoljub, dozdeva, de bi ne bilo prijetno slišati govorjenja s polnimi samoglasnicami in s čisto soglasnico *l* na koncu besed: le skusite enkrat slišati Beliga Krajnca ali Pivčena, in pred ko ne, de bote z nami vred spoznali, de prijetno govorita. Saj vémo se spomniti, ko smo v neki priložnosti več Belih Krajnc pred seboj imeli, in na to je prišla Černa Krajnica zraven (takó se po iménu razločik dela proti drugim Krajncam), so nas ušesa práv práv zbolele, kér so se bile uniga glasú že navadile. Prijetnost govorjenja ne visi od golih samoglasnic, ampak tudi od nježno izrečenih soglasnic. Drugač bi bila beseda starih Grekov in Rimljanov tudi zoperna biti mogla ušesam, kér nima povsod samoglasnic na koncu.

Ako nam pa Gerke in Rimljane, Nemce in Italijane v zgled daste, de pišejo, kakor govore: ne zamerite, če to besedo overžemo. Greki so pisali, razun pesnikov, le olikano atiško besedo, in ne doriške terde in joniške mehke. Rimljani po Ciceronovim zgledu druge glasove imajo, kakor jih pa v Plavtovih igráh priprosti sužnji rabijo. Italijani imajo Toškansko v svojim književnim jeziku; ne pa govorjenja Beneških mornarjev ali Neapolitanskih Lazaronov. Nemci pišejo *hochdeutsch* po gorejnje-saksonsko, in ne *plattdeutsch*, po dolejnje-saksonsko, hanoveransko ali prusko, tudi ne *oberdeutsch*, kakor Švabi, Parci in Avstrijani besedujejo. In ako bi hotel Francoze kdo v misel vzeti, njih omikani jezik se derží Pariza, in ne Provincije in Gaskonije; in Angleže, oni vse drugač govore v državnim zboru (parlamentu), kakor na tergu kupčujejo. \*) Mi Slovinci pa pišemo, in ne bilo bi napek omikani družbi govoriti, kakor en del govore Gorenci in Dolenci sploh, večidel pa Beli-Krajnci in Pivčeni. Ako se pa tega vodila deržimo, se naš pravopis ne more lažnjiv imenovati.

H koncu prosimo vse častite rodoljube, — naj ne zameri kdo, če bolj mladi proti več starjim to besedo

izrečemo — de bi pač v prihodnje ne bilo več govorjenja od pravopisa ali abecede v očitnih listih \*); naši zoperniki se temu le smejajo, de nam je abecedna vojska nekako načarana. Čehi, Slovaki in Iliri več za drugo dalje gledajo, kakor nazaj na abecedo, ktero imajo zlo enako z nami. Tudi nam je na veliko drugih in imenitniših rečí več gledati in delati; sej smo v abecedi že vender nekako edini. Podlipski.

### **Kaj Vodnik od nas Slovincov** in slovenskiga jezika na dalje piše. \*\*)

Slovinci so radi ptuje pod streho jemali in jih gostovali. Vse božje službe so bile med drugimi šegami tudi z gostarijami obhajane; notri do današnjih dní so imeli gostovanje per shodiših, sejnih ino ob velikih godovih. Sleherni ptujec je bil gost; vsaciga potújiga so s častjó sprejeli. Njih dobrotá proti popotnim je bila taka, de imé ptujiga in imé gostú je bilo vse eno. Sledni od drugod pridejoči je bil gost, v gostje vzeti; ino ako bi kdo ne bil popotniga gostoval, so mu sosedje hišo z vsim premoženjem požgali. Helmoldi piše od Slovincov, de nobeno ljudstvo na svetu ne gostuje tako rado, kakor Slovinci.

Beseda „gost“ je enaka latinski „*hospes*“ in nemški „*Gast*“. Učeni možjé so davno pred nami skazali, de Latinci, Nemci in Slovinci ne kradejo eden drugimu beséd, temuč de so med seboj bratje ene silno stare matere, ktera jih je v Azii med Perzianmi in drugimi ljudstvi rodila. Če so dalaj narazen šli, bolj se je ločil jezik med njimi; same koreninske besede (*Wurzelwörter*) imajo še nekaj stare podobnosti. Zatorej je neumno, jezicam tatvino očitati; ampak je treba vediti, de naši evropejski jeziki tudi s Perziskim in Hebrejskim staro žlahto in nekaj podobnosti imajo.

Pervi Slovinci na Krajskim so bili pod oblastjo Rimskih Cesarjev; potle so jih pod svojim jarmam imeli Huni, Goti, Franki ino Longobardi; vunder je ostalo med Krajnci nekaj starih navad in postav. Svojih lastnih kraljev niso imeli, temuč samo ob času kake vojske so eniga za poglavitniga bojvoda zvolili, do kteriga so zaupanje imeli. Beseda „kralj“ pride morebiti od besede „kraj“, kakor de bi hotel reči: ta človek ima en kraj ali eno pokrajno v oblasti, zatorej je on krajel ali kralj.

Drugi gospodje so se imenovali knezi. Knez je dandanašnji ali firšt ali graf. Od tega so še zdaj imena, postavim, Knežjak, vas na Pivki, — Knežnek, ena senožet per Radolci, — in stara pesem od Marka Kneza. Ena grafia ali ena knežia je vse eno.

(Dalje sledí.)

\*) Vredništvo Novic ni prijatelj abecednih rečí, kér zde in vselej je bila naša želja: le delati, delati, in knjige, ki jih tako silno potrebujemo, pisati. De smo vzeli tako obširin sostavek gosp. — r v Novice, smo storili to le iz visociga spoštovanja do za slovensino mnogozasluženiga gosp. — r, de nej svét presodi njegove misli. Daljniga govorjenja ne bo več v Novicah v tém, kakor de bomo po daní obljudi eno pesmico v nasvetovanim pravopisu natisniti dali. Vredništvo.

\*\*) Pod nadpisam: »Povedanje od slovenskiga jezika« je rajnki Vodnik v Ljubljanskih Novicah v letu 1797 in 1798 veliko pisal. Lani prenehano »povedanje« zopet povzamemo in ga na dalje podamo bravcam. Krajnce pa, ki nemorejo od »slovenskiga« nič slišati, prosimo v iménu rajnciga Vodnika za zaméro, de se prederzne on naš jezik slovenski jezik imenovati; saj rajnki Vodnik ni od našiga jezika clo nič vedil, kér se ni nikdar ž njim pečal; ni tedaj kriv, če je po starih šarah jezik Krajncov slovenski jezik imenoval!! Prizanesite mu »dobri Krajnci!« — on »vašiga naroda« zares ni hotel razžaliti s tem starim iménam, kér ni mislil, de se bote tudi vi kadaj s takimž kmečkimi rečmi pečali. Vredništvo.

\*) Letó je povedano po besedi r. Matija Čopa.



## Oznanilo kmetovavcam

zavoljo brošča (Krapp, Färberröthe).

Kmetijske družbe so prejele unidan od gosp. ministra kmetijstva naslednje oznanilo Pražkiga fabrikanta L. Epsteina s tém pristavkam, de naj ga damo, vsim kmetovavcam na znanje. To oznanilo se takóle glasi:

„Za svojo katónfabriko v Pragi jez vsako léto za 40,000 gold. brošča potrebujem, kteriga iz mnogih krajev, iz Francozkiga, Holanškiga, in iz Šlezkiga dobívam. Ne vé m ravno, koliko vse fabrike našiga cesarstva skupej na léto brošča potrebujejo, — to pa vunder lahko rečem, de gré za-nj več kot en milijon goldinarjev domačiga denarja v vunanje dežele vsako léto.

Ne v svoj dobiček, temuč v prid celiga cesarstva se podstopim visokimu ministerstvu svetovati, de naj si prizadeva pridelovanje brošča v naših deželah bolj na noge spraviti.

Pri ti reči pa ni samo na tém ležeče, de se zna kmetovavec z obdelovanjem brošča dobro obnašati, temuč tudi na tém, de se broščeve korenine práv posušé, olušijo in zmelejo.

Jez sim zmirej pripravljen, kar je v moji moči, v prid našiga cesarstva storiti, tedaj se tudi ponudim v svoji fabriki vso tisto pripravo in orodje si napraviti, ki se potrebuje za poskušnje, broščeve korenine sušiti, lušiti in mléti, in vse te priprave brez plačila tistim kmetovavcam prepustiti, ki hočejo na ministersko povabílo kak kosček poljá z broščem obdelati.

Pa tudi k temu sim pripravljen, ob svojim času vse skušnje natanjko storiti, de se bo dobrota in cena pridelaniga brošča zvedila.“ —

Namén tega oznaníla je, kmetovavce v tacih krajih, kjer je zemlja za brošč pripravna, k pridelovanju téh farbarskih korenin spodbosti, de se denar domá obderží, namest de gré v ptuje dežele. Gosp. minister je pri ti priliki vsako kmetijsko družbo prašal: ali se kaj brošča v njeni deželi prideluje, in ali je zemlja zató, de bi se ga več pridelovati zamóglo in takó kmetovavcam nov dobiček naklonil. Drugo pot bomo tedej kaj več od tega govorili.

## Beseda o pravim času

vsim vračitelom (zdravnikom) in lekarom (apotekarjem) na Slovenskim. \*)

Iz Štajarskiga.

Mnogi tudi izobraženi ljudje še večidel jednostransko mislijo: „Kmet ostane nepremaknjen pri starim kopitu, ino težko napreduje s časom.“ Takšne ino druge misli so med zidovjem izležene. Ta starokopitna okornost — ostanek prejšnje vlade, Bog ji daj večni pokoj! — se kmetu po krivim oponaša; zakaj on misli kratko, pa djanjsko. Glavna pogodba ino naloga je ino vselej bode: telesne ino dušne moči v človeku takó razviti, da se on v vsih prigodkih svojiga življenja dobro obnašati zna; posebno ako se na to obnašanje veže sreča za državo, za lastno ino družbinsko življenje. Ta glavna pogodba pa se je dosihdôb celó v nemar puščala. Da se ta naloga uistini (uresniči), morajo tudi vračители (zdravniki) po svoji moči obilno pripomagati. —

To je bilo potreba v misel vzéti, preden svoje mnenje razodenem.

\*) Akoravno bi bilo misliti, de v tacih rečeh, ktere zadevajo človeško zdravje in življenje, — ki je nar imenitniši telesno blagó — se ni čakalo še le vstavne enakopravnosti, vunder tudi mi mislimo, de pričijoča beseda je »beseda o pravim času«, ktero bo vsaki rodoljubi zdravnik poterdil, ki vé, de se z besedo dani naukaz dostikrat pozabi, in de namest »nach Bericht« je vselej boljši, popolni naukaz na recept zapisati v ravno tistim jeziku, v kterim je zdravnik poprej z besedo naukaz dal. Vredništvo.

Blizo slovenskiga mesta P... na spodnim Štajeru zapišem pred nekimi mesci več vračitvenih predpisov (receptov) s pristavljeno slovensko signaturo (to je, z naukazam, kakó zdravilo vživati), kterih lekár (apotekar), akoravno z latinskimi pismeni (čerkami) napisanih, ni znal brati. Po mojim kratkim razjasnjenju se začne lekár celó smešno izgovarjati: „to je dosihdôb v slovenskim jeziku nenavadno bilo, ino je meni gladko neznano“!! — Še tedaj tukaj gospoduje bedasta starokopitna navada ino šega, kjer je treba siromaškemu bolniku (ki samo slovensko razume) vračítela naukaz razjasniti! Oh! kako dolga kita gerdiga nemškutarstva še visi tukaj, kjer je celó življenje v nevarnosti!! — Mislimo si bolnika, ki v britkih bolečinah zdihuje: on hlepí po zdravílu, kakor ozebli za soncam! pa — ko vračítel odide, pozabí bolnik, kako se ima vračítvo (zdravilo) vživati! Vračítvo se donese, bolnik se nadja (zanaša), da bode pristavljen tudi naukaz, kako ga jemati. Resnično! signatura je poleg, pa je — nemška! Bolnik in njegova družina jo gledajo kakor kitajske hierogliffe (skrivnopisarijo), akoravno se vračítvo s slovenskimi peticami plati; in akoravno je v lekoslovju oestro ukazano: signatura se ima pristaviti v jeziku, kteriga bolnik govori. Njegovi otrôci znajo sicer čitati (brati), pa nikdo ne razume nemško. Saj bi nazaj poslal k vračítelu ali lekaru ga prašat — pa je žalibože! predalječ. Lahko si mislimo, koliko britkiga nemira zdaj bolnik v svojim sercu občuti! On jemlje tedaj vračítvo po svoji vlastni spoznavi o ne pravim času ino v ne pravi količnosti! Kaj iz tega sledí, lahko vsak trepetaje razvidi, kterimu je le količkaj znano, kako nevarna je dostikrat človeškemu telesu moč vračítva. Tega pa ni kriv tisti, ki je vračítvo pripravil, temoč vračítel. Ino žalostni nasledki tega, kaj so? Otroci se jočejo, kér so zgubili svojiga očeta in odgojitela!

(Konec sledi.)

## Kaj Vodnik od nas Slovencev in slovenskiga jezika na dalje piše.

(Dalje.)

Od nekidaj so čutili Slovenci svojo moč, ino so se sovražnikom serčno branili. Večkrat so bili premagani — ali nikolj niso zgubili prave ljubezni proti svoji domovini. Še današnji dan svojo lastno deželo silno ljubijo, in so perpravljeni, se za njo potegniti, ako bi jo sovražnik požréti žugal.

Noben Slovenec ne zapustí rad tih svojih; rajši je domá; težko ga je spraviti, de bi šel na ptuje prebivat. Slovenska ljubezin proti domu je dostikrat prevelika, de neradi gredó v žold (soldate), ne kakor Nemci, kteri na léta v soldate hodijo clo pod ptuje kralje. Slovenec pa ne gré drugam pod orožje, kakor le samo za domače dežele.

De so Krajnci serčni v boju bili, in de so še sedaj, ni treba dvojiti (dvomiti, cviblati), kér se vé: kakó serčno so se nekidaj s Turkam bojevali. Ob sedanjim času pa oficirji Krajnce hvalijo, de so nar boljši soldatje, kader se enkrat pervadijo.

Po Kristusovim rojstvu v létu 595 je en Kan Avarov, nekiga sovražniga ljudstva, Slovence hotel premagati, in je slovenskimu knezu Lavritu zapovedoval, de se mu ima podvreči; alj ta je unimu odgovoril rekoč? „Kteri človek pod milim Bogam je v stanu nas premagati? Mi smo vajeni ptuje dežele pod se spraviti, ne pa svoje lastne zgublovati. Premagovali bomo, dokler bode kej vojske in kaj meča na svetu.“

Slovenci niso med kerpkostjo in med grozovitnostjo zadosti razločka delali. Katere so premagali, so jih tudi neusmiljeno deržali, dokler niso bili bolj podučeni in razsvitljeni. Eniga izgovora so sicer vredni, zakaj tudi sovražniki so takó z njimi nasproti delali. Alj vun-



der so bili večidel sovraženi in poterti, kakor hitro so peršli sovražnikom v pést.

Od grozovitnosti Slovincov je peršel pregovor med Avarce, de Slovenec ni človek.

Pa so tudi Avarci gerdó delali s Slovincem; kader so ga premagali, so ga v sužnost spravili, takó de imé Slovenec je per njih imé sužniga postalo.

To imé se še dan današnji v ptujih jeziki najde in sužniga pomeni.

Od tega vedniga ponižanja pride, de Slovenci so nezaupljivi, in de radi za ušesi nosijo svoje skrivnosti. Zlasti ne zaupajo ljudém družiga jezika.

Slovenci radi skrivajo svoje stare navade pred ptujimi. Težko bode Nemeč zvedel natanjko, kaj Slovenec misli, alj kakošne navade de ima.

Pokorni in bogljivi so sicer dosti radi; alj vunder ne marajo, de saj v varžatu figo pokažejo.

Kader bojo bolj podučeni, bojo tudi z več zaupanjem to deržali, kar si bodo skusili, de je za njih dobro. Krajne nerad od stare navade odstopi, in kar je za dobro več lét skusil, terdno derží.

Slovincem očitajo, de se radi moštujejo za prejete krivíce, — in res je, de so menili, de to je moško, kadar se moštuje, ino babje, ako se hudo s hudim ne poverne. Alj te reči so peršle od tega, kér jih sovražniki nasproti dražijo.

Prokopi piše, de Slovenci niso ne hudobniga, ne goljufiviga nagnjenja. Večidel so pošteni, ino tudi proti ptujcam dobrotljivi.

(Dalje sledí.)

### ***Nove slovenske bukke.***

*Drobtince za novo léto 1849.* Na svetlo dal Matija Vodušek, apat v Celi. Natisnil J. K. Jeretin v Celi.

Zares žalostniga serca smo bili, ko so nam milostljivi knez in škof Lavantinski okoli noviga léta med drugimi rečmi tole pisali: „Letašnje léto „Drobtince“ mi slim de bo poslednje. Kruha je v mnogih časopisih in listih toliko, de v prihodnje po drobtincah prašanja ne bo. Bote za novo léto 1849 „Drobtince“ prejeli, jim pa pogrebnico napišite.“ — De sta nas tedej z veseljem, s serčnim veseljem napolnila „predgovor“ in „priporočilo“ letašnjiga tečaja, ki nam obljubita, de ljube „Drobtince“ prihodnje léto vunder spet na svetlo pridejo, nam ni treba tistim še posebno zagotovljati, ki vedó, de „Novíce“ in „Drobtince“ ste si bile že od perviga začetka nar zvestejši prijatelci eniga serca, eniga naména: podučiti slovensko ljudstvo v mnogoverstnih potrebnih rečéh.

Res je, de imamo zdej Slovenci mnogih novih bukev in časopisov: tode milo bi pogreševali poterjeniga in ljubljeniga stariga prijatla, ki je toliko lepiga in koristniga svojimu narodu skozi več lét daroval, in ki bi nam zdej ta dar le zató odtegniti hotel, kér v svoji ponižnosti misli, de ni prihodnjic več potreben. Lahko jo rečemo, de med mnogimi jeziki Slovincov, ki „Drobtince“ berejo, ni eniga, ki bi ne bil ž njimi zadovoljin, naj bo prost kmet ali omikan človek, naj bo učenik ali učeneč, duhoven ali ne, mlad ali star, možák ali ženska, tih bravec ali goreč in za svoj narod nadušen Slovenec: vsak najde v njih drobtince, ki jo njegovo serce poželi. Naj reče, če kdo more, de ni taka!

Tako smo sodili druge léta; tako sodimo tudi léta, ko smo prebrali letašnji tečaj, s kterim so se gosp. Celjski opat izverstniga vrednika skazali. Stari blagi duh vlada v novih sestavkih, in že iména gosp. pisavcov, ktere najdemo v letašnjim tečaju, so iména glasovitih Slovincov, kakor Lavantinskiga škofa, ki so „Drobtince“ spet bogato obdarovali, Stojana, M.

Majerja, Hašnika, Dr. Muršeca, J. Poklukarja, Krajnca, Virka in več družih.

V poterjenje svojih besedi bomo dali bravcam „Novíce“ pri prvi priložnosti en sostavek za pokušnjo, danes jim podamo eno pesmico.

Kar besedo sostavkov vtiče, je tudi léta večidel taka, kakoršna naši bližnji štajarski Slovenci govore, ki se ne loči ravno veliko od naše slovenšine. Šemtertje zadenemo — de vse odkritoserčno povémo — na kak slovniški pregrešek, na priliko, de se njegov, njih rabi namesto svoj; de se v zanikavni vézi (in negativen Sätzen) kazavnik (accusativ) rabi namest rodivnika (genitiv); de se ne dela povsod razloček med določivnimi in nedoločivnimi prilogi (bestimmende und nicht bestimmende Beiwörter) i. t. d., — tode ti in enaki pogreški so gotovo večidel le tiskarni pogreški, kterih se, ako smo še tako pazljivi, nikdar popolnoma obvarovati ne moremo. Kdor je imel z natisam bukev sam opraviti, ne bo zavoljo tega vergel kamna na nobeniga vrednika.

Tudi natis, papir in jekloréz — podobšina sv. Modesta — kažejo, de sta si tiskar in založnik zares prizadjala, slavno delo tudi v lični obleki na svetlo dati.

„Novíce“ tedej le svojo dolžnost spolnejo, če spet letašnji tečaj „Drobtince“ vsim Slovincem živo priporočé, in če serčin pozdrav: „Živijo še mnoge léta“ pošljejo svoji predragi Štajarski tovaršici!

### ***Iz Tersta.***

„Slavjanski rodoljub“ se imenuje mesečni časopis, ki ga je začelo enkrat na mesec slavjansko društvo v Terstu na svetlo dajati. Pervi list pod tem imenom je prišel pretečeniga mesca na svetlo, kteriga vrednik je gosp. Janez Cerer, sedanji predsednik Teržaškiga društva in Slovincem dobro znan rodoljub. Na veliki pôli obseže prvi list mnogo lepih sestavkov, iz kterih svojim bravcam podamo sledečiga:

### ***Nova kronka deželica.***

Beremo v teržaških novinah „Osservatore“, de Istrijani mislijo odbornike (deputacijo) njih CesarSKI Svitlosti poslati s prošnjo, de bi ne bila Istrija Krajnski deželi in Goriški grofii kot kronka dežela perdružena, temuč tudi ali samostalna kronka dežela priznana ali pa vunder s Terstam zedinjena. Zadnja bo mende veljala, in Istrija, kakor doslej, s Teržaškim deželskim poglavarstvom zedinjena ostala. Če bo pa le sam Terst s svojim okrožjem samostalna kronka dežela, kér v besedah svitliga Cesarja, o ti reči Teržaškim poslancam danih od Istrije, nič govoreniga bilo ni, bomo pa zna biti veselje dočakali, de bo tudi Istrija samostalna kronka deželica cesarskiga namestnika (Statthalterja) v sredi dežele (morde v Giminu ali v San Vincenti) imela. Kaj bodo pa tisti Slovenci, kteri niso nikdar Istrijani — temuč le po sili k Isterski kresijski okrajni potegnjeni bili — Slovenci Novograjskiga kantona — Dolinske, Kastavske in Rakovaške verh-županije, storili? Ali se bojo raji Istrijanam perdružili ali pa Krajnski deželi, kteri od nekada slišijo? ali pa bojo morebiti tudi prosili samostalna kronka deželica biti?

### ***Jezikoslovne drobtince.***

(Kaj bo z „narodnostjo“?) Beseda narodnost ali národnost je sedanji čas potrebna beseda; še bolj potrebno pa je, de njeni pomén dobro vémo. Kaj poméni narodnost? Poméni sploh vse, kar je národoviga, — posebej pa, kar ima kak národ posebniga, razločniga od družih národov, postavim: šege, jezik i. t. d.; tedaj kar je narodoviga posebej. Torej pravijo Rusini (Ruthenen) národovost, (ne národnost), za to kér je národovo. (Tudi nekterim našim ljudém bi bilo raz-



krat popíti. Takó ravnaj zaporedama toliko dní, de se posteljca sama od sebe iz krave iztrébi.

V 3 ali 5 dnéh se večidel zgodí, de maternica posteljca iztrebi, ki sicer nekoliko smerdí, pa je brez vse nevarnosti za kravo.

Krava ne zgubi mléka po tem, in ji tudi sicer ne škodje. Jez in moji sosedje smo se že večkrat prepričali, de je ta pomoček gotov — pravi gôr imenovani gospod.

### **Kakó dobro sirovo maslo (puter) delati?**

Marsikteri kajzar mora s svojo veliko družino dostokrat od ene krave živéti. Če tedej gospodinja nezna práv gospodiniti, mora družina stradati, čeravno bi se znalo iz hleva precéj živeža dobiti. Čeravno mléka in siroviga masla (putra) morebiti ne manjka, je vunder sirovo maslo navadno takó slabo, de se ni čuditi, ako ga želodec nekterih ljudi prenésti ne more.

Kér gospodinja ne zna s smetano práv v caker hoditi, naredí veliko manj siroviga masla, kakor bi ga narediti móglá, in še to je takó slabo, de gorjé želodcu, ki ga vžiti mora.

Ni, ni prazna pritožba, če slišimo pošteniga siroviga masla navajene ljudi tožiti, de se takó redko dobro in vkusno sirovo maslo najde,

Zató, in kér je zdej čas siroviga masla prišel, naj mi bo pripušeno, gospodinjam nektere ravníla na serce položiti, de bojo boljši sirovo maslo medle.

1) Čednost je perva reč, de se dobro sirovo maslo napravi. Mléčna posoda se mora po vsaki rabi dobro osnažiti in ne sme nikakoršnjiga duhá imeti. V mléčni shrambi mora biti čisti zrak (ljuft). Kjer ni čednosti, je vse drugo zastonj!

2) Mléko mora biti poléti v hladni shrambi in pri veliki vročini na hladnih tléh; pozimi pa v srednje topli kamri. Če je prevroče in če je premraz, bo mléko le malo in slabe smetane naredilo. V mléčnih shrambah ne smé veliko ljudi biti, še manj pa sme kdo tam spati.

3) Silno veliko je na tem ležeče, de se smetana o pravim času in práv posname. V 18 ali saj v 24 urah naj se posname, de se preveč ne skisa in ne pogubi. Smetane ne posnemaj s žlico, zató kér takó veliko smetane potrašíš ali mléka sabo vzameš. Nar boljši je, mléko spod smetane preč vlti, če smetano z obema kazavnama perstama nazaj deržiš. Čas je smetano posneti, ako se mléko pod njo plavkasto kaže in ako smetana, s perstama na stran pomaknjena, v gubah ostane.

4) Pri manjših kmetijah je pa poglavitna reč tále, de se smetana nespridena takó dolgo obderží, dokler se je toliko vkup spravi, de se zamore sirovo maslo méstí. Grozno napčno je, novo smetano k stari, ali današnjo k včerajšnji djati. Ravno nasprot se mora ravnati: današnjo smetano deni v čedno poséбно posodo, po tem še le včerajšnjo smetano s žličo pridéni, in pomešaj obojno práv dobro skupej. Se je včerajšnja smetana do danes v goste képe vkup zbrala, naj se denejo le gostejši képe k današnji smetani; vsa druga tanjši smetana se pa porabi za jedíla ali k večim za tako sirovo maslo, ki ni za shraniti, ampak berž za porabiti. Se je pa stara smetana čez in čez do dobriga zgotíla, se posname s žlico iz posode, pa takó, de clo nič tiste vode zraven ne pride, ki se je pod smetano na dnu posode nabrala, zakaj ta voda razstopí smetano in naredí, de se skisa.

Tako naj se ravná vsaki dan, de se zmirej stara smetana k novi v posebno posodo deva in vselej dobro premeša.

Če iz taciga siroviga masla napraviš maslo (Schmalz) in ga shraniš na suhim, zračnim in hladnim kraji — bo

to maslo vse boljši, kakor je navadno, in se bo dalo več lét ohraniti, brez de bi žaltovo postalo.

A. Semlič, (iz letopisa štaj. km. dr.)

### **Pot h premoženju.**

Pred nekimi dnevi se s svojim konjem v nekim kraji vstavim, kjer se je ravno množica ljudi h velikí dražbi (licitirengi) zbrala. Kér je pa še enmalo prezgodaj bilo, so se ljudje od mnogih rečí in tedaj tudi od sedanjih novih časov pomenkovali, in eden izmed njih se na nekiga stariga, po pogledu premozniga možá s sivimi lasmi, oberne in praša:

No, oče Čavljar! kaj pa vi pravite od sedanjiga noviga časa? Ali ne mislite tudi vi, de so ljudje veliko preveč od te dobrote vpili? de bo davkov pred več, ko manj? in de nam je svobode veliko več obljubljene, kakor pa je bomo vživali?

Na tó se starček vzdigne in pravi:

Čeravno je že sneg na moji glavi, in moje serce ni več sercé mladiga fanta, mi vunder od veselja poskakuje, če pomislim dobrote, ki so nam jih lanjskiga sušca mili Cesar Ferdinand po vstavi podelili. De so si mestnjani berž narodno stražo napravili, zató nam kmetam niclo nič mar bilo; — de pa se je smelo po novicah svobodno govoriti, kar je kterimu na sercu ležalo, to je še tudi nam dopadlo. Nar imenitniši reč za nas pa je bila, de se bomo desetine in tlake rešili. Še več družih svobod nam je obljubljenih, ktere s zaupljivostjo pričakujemo, kér so jih cesar Jožef očitno obljubili, ki so mož beseda. Ali bo davkov menj, kakor jih je dozdej bilo, tega ne vém. Bog daj, de bi se mógli ponižati! — tode, ljubi moji! davki niso sami, ki nas tarejo, še veliko družih rečí je, ki nam pot k premoženju zapirajo. Brez davkov ne more nobena država biti. Ako bi mi nobenih družih davkov plačevati ne imeli, bi jih že še premagali; mi imamo pa še veliko družih, kteri, če vse práv premislimo, nas še hujši tarejo.

Naša nečimernost, za priliko, nam dvakrat toliko vzame kakor cesarski davki; naša ošabnost trikrat, in naša neumnost štirikrat več. In teh davkov nas ne more noben človek rešiti, kakor sami.

Čez vlado (regirengo), ktera bi ljudstvo deseti del njegoviga življenja tlako opravljati silila, bi vsakteri upil in zabavljaj; tode lenoba nam vzame večidel še veliko več. Vzemite tisti čas, ki ga s pohajkvanjem, to se pravi, postopáje, Bogú vkradete in v noben prid ne obernete, in porok sim vam, de boste moje besede poterdili. Čas je delo, delo pa je denár.

(Dalje sledí.)

### **Kaj Vodnik od nas Slovincov in slovenskiga jezika na dalje piše.**

(Dalje.)

Krajnci so pisati znali, preden so bili ločeni od Slovincov na unim kraji Donave in so le sém blizo Laške dežele peršli, zató kér imajo enako besedo povsod; Krajnc pravi: pisati, Pemec psati, Polec pisač, Moškovitar pisati.

Beseda „pišem“ je silno stara, in kaže, de je od takrat, kader še niso čerk imeli, ampak so le malali svoje misli.

Še sedaj Krajnci nekaterim malanim rečém pravijo, de so pisane, postavim pisan prepèrt, pisano krilo i. t. d.

Slovinci imajo dvoje čerke; ene se imenujejo Bukvica, druge Kjurilica. Bukvica je v navadi per Slovincih ta kraj Donave; kjurilica uni kraj Donave.

Učeni se prepirajo, ktere čerke teh dvojih so stariši. Jez menim, de se zastonj trudijo, in de na tém ni dosti ležeče. Ako je prepír, se lahko zastopi, de nobeden resnice ne vé.



Kar zares vémo, je, de vsi Slovenci so nekidaj iz perviga besede in misli s podabami pisali; obraze ljudi, zverin in družih stvari narejali, in s takimi namalanimi znamenji spomínu pomagali.

Navada besede malati je bila po celim svetu, préden so bile čerke znajdene.

Od tega pride, de smo v besedi „pisati“ vsi Slovenci enaki; alj kér so čerke bolj noviga znajdenja, zatorej čerk vsi enako ne imenujejo. Čerke so potlej znajdene, kar so se slovenski rodovi razdelili.

Krajnec pravi čerka, Polec litera, Serbec pis-mik, Hrovat slovo, Pemec in Moškovitar slova.

Krajnci so tedaj ob času svojiga prestopa čez Do-navo proti Laškim brez čerk bili in so le s podobami pisali, to je, malali.

Malati pravijo vsi Slovenci, ino Moškovitarji mo-lovati ali pa živopisati. Ali je od nemškiga vze-to, ali so Nemci od nas to besedo vzeli, ni mogoče skazati, — priče so pomèrle. Morebiti je malati bolj slovensko, kakor nemško. Zakaj „malam“ se zna rêci, de pride od „maliga“, kakor de bi rekel: jez malam, to je, na malim pokažem, — na majhno podobo den-em, v malim načerkam, kar je na sebi veliko. \*)

(Dalje sledí.)

### Beseda o pravim času

vsim vračitelom (zdravnikom) in lekarom (apo-tekarnjem) na Slovenskim.

(Konec.)

Ne manjši napaka ino hudo je tudi pri vračitelih (zdravnikih), kateri domačo lekarno (apoteko) imajo na kmetih. Ako ravno so naj hujsi nemškutarji še vemdar znanost slovenskiga jezika tirjali od ljudi za takšne slu-žbe; pa njih omika (izobraženost) je le v nemškim je-ziku, brez da bi znali slovensko čitati in pisati. Tako-šin vračitel obišče bolnika, ki skoro celó sam domá leží razun kakšniga 10 — 15 létnega otroka, kér vsi drugi s ženo vred morajo na polji marljivo delati, da sebe ino svoje preživé, ino postavne davke ko pridni podložniki odrajtujejo. Bolnik si ima v vračitelovim naukazu preveč zapametiti, in pozabi, kakó vračitvo jemati, (to se resnično

pogostoma pripetí, med petimi pri dvema). 10 — 15 létni otrok donese vračitvo od vračitelja z nemško signaturo, ino žalostni nasledki so kakor gori; samo s to razliko, da je tukaj vračitel v resnici sam kriv.

Moji gospodje tovarši! Naša lepa, plemenita ino naj resnejša umetnost je za nas ino za vse ljudstvo silno važna; ne odlagajmo dalje, da svojimu božjimu pred-metu — bolniku — v vsim razumljivi postanemo! Gotovo bodemo s tem veliko dobriga učinili. Iz svoje lastne skušnje vas lahko osvedočim (prepričam), kako močno veseli bolnika, ako on vsakošno signaturo v svojim ma-ternim jeziku bere. Kakor slepec, ki je prvokrat svet-lobo zagledal, se on veseli, ino se čudi, kér se mu je to doséhdob celó nemogoče zdelo!! —

Tudi mertvogledni listi (Todtenbeschauschei-ne), ino skazala umerlih (Todtenausweise), ki se vsaki mesec zdravilstvenim gosposkam (Sanitätsbehör-den) predpolagajo, bi se imele pri nas brez odlašanja v slovenskim jeziku pisati, kar sim že (da se staroko-pitne kite popolnoma znebim) davno počel. — Navadno se morajo vsakošni mertvogledni listi, signature, računí (slovensko spisani) pred menoj prebrati, da se prepri-čam, jeli jih vsak razume ali ne. Pred nekimi 8 tedni (17. sušca) pride 13létni deček po mertvogledni list, kteriga je z vidljivim veseljem prečital, rekoč: „To je práv, da tudi mi razumemo! — Želel sim, da bi jih bilo več tega 13létnega dečka slišalo; nenadjano ve-selje in odkriti odgovor mladenča bi bil gotovo marsi-kteriga k slovenskimu pisanju obudil!

Konečno še vas gosp. Dr. Bleiweis \*) prosim, oznanite nam po Novicah slovenske iména bolezin. Pri nas je malo téh imén práv slovenskih. Bolezni pa se imajo dobro razlikovati.

Tukaj pristavim obliko slovenskiga mertvogled-niga lista, in skazalo umerlih; naj se popravi in pobrusi, kar ni práv. Gosp. Blaznika pa prosim, naj on naj bérže natisne takih mertvoglednih listov in skazal, in naj meni pošlje po dve knjigi vsakterih. — Mislím, gospod založnik bode te iztise lahko prodal, in se mu ne bode zgube bati.

Sv. Wolfgang mesca malitavna 1849.

Lavoslav Tancer, kantonski vračitel.

### Skazalo

mesca . . . . . léta 18 . . . v krajni soseski . . . . . umerlih.

Mesec.	Dan.	Krajna soseska.	Vas.	Hišna šte-vilka.	Iména umerlih.			Njih sta-rost.	Bolezin.	Kdo jih je ozdrav-ljal?	Duhovno previde-nje.	Opombe.
					Možkiga spôla.	Ženskiga spôla.	Otroka do vključivo 10 lét.					

### Mertvogledni list.

iz vasí . . . . . pod hišno štev. . . . .  
 v krajni soseski . . . . . fari . . . . . lét star (a), je . . dan . . . . .  
 t. l. s sv. smertnimi zakramenti (ne) previden (a) na . . . . . umerl (a); njega (nje) truplo vra-  
 čitelsko ogledovano se ima . . . . . pokopati.  
 . . . . . dan . . . . . 18 . . . . . I. I.  
 umerlih ogledavec.

### Med in pelin.

V Vodnikovih Novicah 1797. léta beremo, de mu je nekdo zabavljaj, de „slovenskimu jeziku besedi manjka, de je ubog.“ Vodnik mu reče, de naj mu postavi nektere nemške besede za skušnje:

\*) Ali nam ne kaže Vodnik s tem, de ni vsaka beseda ptuja, ktero za ptujo imamo, in de smo Slovenci tedej dostikrat v rabi tacih besed prebojéči. Vredništvo.

ali jih bo mogel po slovensko rêci. Nemškutarček tadaj-niga časa mu nektere besede zastavi, misleč, de bo

\*) Po Novicah iména vsih bolezin oznaniti, bi bilo preobširno; v slovenski besednik bomo skusili vse postaviti. De bo pa ta imenik popolnoma, prosimo vse svoje castite tovarše po Slovenskim: naj nam pošljejo, kolikor oní tacih imén po deželi zvedó, de jih bomo pretresli, in kar jih je dobrih in pravšinih, obderžali in v občinstvo vpeljali. Za živin-ske bolezni imamo že tako nabero vkupej. Vrednik.



Zraven izbe je stala čumnata, to je hramba za potrebne reči.

Ob steni okrog in okrog je bila klop, ki so ji lava \*) rekli. Njih miza je bila stol, okoli kteriga so na tléh sedeli. Toraj pravijo Hrvatje mizi še stol.

Kér se beseda „peč“ v vsih slovanskih jezikih najde, se vidi, de so stari Slovani že tudi peči imeli. Dimniki pa jim niso bili znani. \*\*)

Iz hiše viditi, so prebili skozi steno nekoliko okroglih lukinj, toliko, de se je mogla glava skozi pomoliti. Tako luknjo za okó, ali zavoljo podobe očesa so imenovali okno. — Še dan današnji vidiš na kmetih okna, de se komaj glava skozi nje pomolí. Tode to ni zdravo: hiša je tamna in nezračna, toraj nezdrava.

Ležali so stari Slovani na tléh na slami ali stelji. To spričuje beseda postelja. Desiravno so naše postelje drugačne, je staro imé vender ostalo.

(Vedež).

### **Kaj Vodnik od nas Slovencev** in slovenskiga jezika na dalje piše.

(Dalje.)

Pred poldrugo sto létmi \*\*\*) je bil en mašnik v Teržiču na Gorenskem, kateri je po glagolitsko mašo bral.

Glagolitski jezik je nekidanji čisti slovenski jezik. Sedaj ga noben Slovenec popolnim na tanjko ne zastopi; vunder je tak, de bi se ga v kratkim vsi Slovenci lahko zastopiti navadili, ako bi se duhovno opravilo po njemu imélo.

Kdo in kdaj je glagolitske čerke našel, se natanjko ne vé. Modri možjé so te misli, de per eni glihi pred trinajst sto létmi so bile znane, to je, okoli pétiga stolétja po Kristusovim rojstvu; zakaj čez sto lét po tim so se Hrvatje zavezali, de nečejo zoper kristjane vojske peljati, in so Rimskemu Papežu z lastno roko pisano oblubo v roke podali.

Okoli devetiga stolétja keršanskiga števila so misionarji Slovence k véri preobračali, so pisanje in branje bolj vterdili, in slovenski jezik perpraven delali za duhovske bukve.

Ob tim časi je bilo prestavljeno sveto pismo v slovenski jezik, kakor ga še sedaj imamo v Ljubljani v škofijskim bukvišu, natisnjeniga na Moškovitarskim v mestu Ostrog v leti 1581 s cirilskimi čerkami.

Zlasti si je perzadel véro in jezik pogmérati en grekiški mašnik Konstantin, kteriga so kristjani Ciril imenovali. Od tega Cirila so cirilske čerke, katere so po celi Moškovi (Rusovskim) še današnji dan v navadi.

Ciril in drugi pomagavci so prestavili mašne in druge duhovne bukve v slovenski jezik; čerke so naredili grekiškim podobne. S takimi bukvami je šel na uni kraj Donave; tam je bil za škofa postavljen v Moravii, in cirilske čerke so se vterdile takó, de jih skorej vsi Slovenci dan današnji imajo, kateri so grekiške vére, to je, starovérei. Dalmatini, Hrvatje in Boznjaki jih poznajo, in zraven glagolitskih hranijo, karkoli jih je starovércov.

(Dalje sledi.)

### **Iz Štajarskiga.**

Mi Štajarski Slovenci tudi serčno želimo, in bi se močno veselili, če bi svitli Cesar vsikdar dobro slovečih

\*) Serb pravi »lava«, Polje »lava«, Rus »lavka«, Čeh »lavice.« V Bohinji na Krajnskem pravijo »leva« zidanemu zapečku zraven peči, kjer luč (treske) hranijo. (Glej Linharta II. zvez. str. 801.) Vred. Vedeža.

\*\*) Žali Bog! de še zdey vsaka hiša nima dimnika, in de so tedej v tem naši Slovenci še zmirej po stari ajdovski šegi! Vred. Novic.

\*\*\*) Vodnik je to pisal v létu 1798. Vredništvo.

Ljubljančanov prošnjo od 6. t. m. milostivo uslišati blagovolili. Če bi je pa ne uslišali, bi tudi naše serca v tem hudo ranili; upamo pa, de Vam, dragi Ljubljančani te pravične prošnje odbili ne bodo; kér mi Slovenci vender vzrokov zadosti imamo, od pravičniga Cesarja vse dobro pričakovati — to pa mora tudi vés pravični svet spoznati in poterđiti. — Danes Ptujčanji svitliga Cesarja rojstni dan práv slovesno obhajamo. — Pri nas je huda, huda suša. Cenam Bog v kratkim dobriga dežja ne da, bo s poletnino slabo stalo. Repe bi brez tega ne imeli. Ozimina ni na veliko krajih tudi toliko pridelka prinesla, kakor smo bili mislili. Grozdje nam tudi pomalim z goríc odhaja. Kolera se v nekterih krajih Drave prikazuje; pa umerlo še jih v ti bolezní, hvala Bogu! vender ni veliko.

—1—

### **Od slovenskih napisov na pismih.**

Če hočemo Slovenci zares Slovenci biti, moramo tudi v pismih med sabo slovenshino rabiti. Takó se bomo materniga jezika navadili, de nam bo v vsim gladko tekkel.

V ta namén pa moram nekaj opomniti.

Slovenski dajavni ali tretji sklon (dritte Endung) pri imenih napise na pismih ptujcam in včasih nekoliko še clo Slovincam nerazumevne napravi, in se tudi lepo ne podá. Ko bi bilo, postavim, napisano: „Spoštovanimu Blažu Šmetu, kmetu“, bi ptujie to viditi vprašal: kdo se Šmetu piše? Dalej bi tudi vsak Slovenec ne bil v stanu vediti: ali se ta kmet piše Šme ali Šmet. V nemškim, v francozkim in laškim je ta reč laglej, kér se dajavni sklon le po predstavljenim členu poznamova, postavim v nemškim Dem, v francozkim A ali à in ravno tako v laškim A ali a spredej stoji, sicer pa kerstno imé in perimek nespremenjena ostaneta. V latinskim je navada samo kerstno imé na koncu pregibati. De bi slovenski napisi v ptujih deželah umevniši bili, si bo nekteri morebiti mislil, pa samo kerstna iména v njih sklanjajmo, in recimo postavim: „Blažu Šme“; pa to je zoper slovenshino, kér vselej v pogovoru in pisanji sicer iména in perimke sklanjamo. Kdo drugi bo morebiti rekel, pa pišimo postavim, Blažu Šme-tu, Majer-ju, Puceljnu, Kalister-u ali Kalistr-u, Gogalja-u, Reš-u. To bi bila pa reč, ki sicer ni v navadi, in ktere bi bilo neznano viditi, kakor bi v latinskim stalo Cicero-ni, Faber-o ali v nemškim dem Herr-n. Jez mislim in svetujem, če drugi to poterđite, de bi iména pri napisih v imenovavnim sklonu stavili, postavim: Spoštovani Blaž Šme, kmet. Tu bi se spredaj podrazumele besede. „Naj prejme to pismo“, če bi se te besede že pisale ali ne; saj se tudi v nemškim podrazume „abzugeben, ali gehört dem.“ Besede nemškim enaciga poména se podrazumejo v francozkim, v laškim in latinskim. Per vradnih pismih se zgor postavi imé vradništva, ktero je pismo pisalo; tū naj bi se v slovenskim vselej predstavila besedica „Od“. Postavim: Od Mengoške soseske.

(Naj prejme)

Mnogospoštovana Kamniška mestna srenja.  
ali

Mnogospoštovana mestna srenja

v

Kamniku.

Kar tiče iména krajev, mest in vasí, so bolj znane kot iména oséb; kamur je torej pismo namenjeno, to bi se moglo, kakor je sicer navada, v kazaven sklon staviti. Nektere teh imén so Nemci od Slovincov še clo v kazavnim sklonu sprejeli, postavim v Selcah, v Cerkljah. Nemce so v ti reči tudi Francozi posnemali, ko so bili na Slovenskim gospodarji.



hranjujejo za lastni podúk ali za izročenje v kak muzeum, rekoč:

Struge, dereče grape, suhi potoki, bregov grodel, goli verhi, hribni in skalovni vsadi i. t. d. nam odkrijejo in donesejo kamnine tistih krajev, ki se scer le težko najdejo. Zató je potreba tistimu, kteriga to znanstvo veselí, kader v take kraje pride, skerbno okoli sebe gledati, in nikdar ne pregledati kamnolomov (Steinbrüche), cestnih prekopov, štirn ali družih kopališ, zató kér nas vpeljujejo do koristnih kamnov, in kér tudi dostokrat odkrijejo rudnine i. t. d.

Na poti, kjer trudni pešec počiva, pase svoje oči okoli sediša in dalje okoli sebe; marsiktero imenitno, posebno reč, ki je še nikoli ni vidil, morebiti zapazi. Tukej pobere kakšno skalo, ki se povsod ne najde, obuje irhovo rokavico, déne skalico na dlan in jo prebije z kladvam, jo odkreše tù in tam po zidarski viži, de izdela perpravin štirivoglat kosec od dvéh do tréh palcov (colov), kakor se v muzeumskih omarah vidijo. Take štirivoglate in plošnjate skalice se v liče, lubje, ali v ruto zavijejo, ako popírja za oviti pri rokah ni, zató de se kamna ali rude lice ne mlina, okruši, znanila ne zgubi in se po poti v besagi, mavhi ali v žaklji domú seboj nese. Doma se vsaki kosec v dva popírja zavije, in en listek dodene, na kterim se zapiše, kje se je ta kamen, ruda i. t. d. najdla. Za dalje poslati in prepeleti, se take zavite skale pokoncu ena pri drugi tesno v skrinico vložé. Kar do polniga manjka, se z oblancami, žaganjem ali senam nadomesti, de pribiti pokrov vse terdno hrani takó, de se clo nič ne gane. — Drugej spet zagleda počivavec okamnino (Fossil) polževe ali druge podobe, če je v celini skale zarašena. Le dleto in kladvo v roko! Kmaló bo od roba odlomljena in lepo izlušena. Zavij jo po tem v popir, in dopiši kraj, kjer si jo najdel. Ne sme se pozabiti, kjer take okamnine najdeš, tudi gline, létne, peska, ki jih okriva, seboj vzeti, de se po tem domá ali v muzeumu na tanjko z vodo spere. To se pa takole storí: Glina, blato, letno ali pesek se v globoko posodo dene, se zalije z merzlo vodo; oterjena glina pa se mora kuhati, de se razpustí. Taka blatna voda se skoz gosto žimnato ali drateno sito odlije, in se takó dolgo čista voda doliva in izklopovza, dokler se kalna voda kaže; kader pa čista postane, se čisto oprani in na dnu zastani drobni pesek posušen ohrani, v kterim se grozno majhni okamnini polžiki in rakove lupinice (Cytherinae) najdejo, ktere se z golimi očmi ne vidijo. Take male reči iz peska izbirati, potrebuje velike poterpežljivosti, zdravih oči, povekšivniga gledála (Loupe), ktero vsaka reč nar majn 16krat večí kaže kakor je; z drobnim penzeljčkam (ali metlico) iz leverčnih dlak napravljenim, ki se na koncu oslini, de se ga polžek prime, se lahko od peska loči in v mikroskopu čez stokrat večí na tanjko ogleduje.

(Dalje sledí.)

### **Kaj Vodnik od nas Slovincov** in slovenskiga jezika na dalje piše.

(Dalje.)

Kristjani pa rimske šege so jeli s časam nemške čerke imeti, katere so menihi srednih časov znajdli in po podobi latinskih zarobili. Zatorej dan današnji \*) pišejo Pemci, Poljci in Lužicarji z nemškimi čerkami.

Krajnci so pisali po glagolitsko notri do 16. stoletja. Okoli léta 1550 je začel Primaž Truber z latinskimi čerkami pisati. On je bil rojen Krajnec iz vasí Rašica pod Trojakam na Dolenski strani v Kocianski fari; je postal mašnik in s časam korar v Ljubljani. Je prestavil na krajnsko Psalme Davidove

\*) Vodnik je to pisal v létu 1798.

Vredništvo.

in Novi Testament; tudi je pridige in duhovne písma pisal. Alj kér je bil luteransko véro učiti začel, so ga iz dežele v nemški rajh pregnali.

Od tega časa Krajnci po latinskimi a b c pišejo kakor tudi Hrovatje, Dalmatinci in sploh vsi Slovinci, ki so bliži Laške dežele.

Ob časi Primaža Truberja je več družih Krajncov bukve z latinskimi čerkami pisalo.

Kar je bilo luterških bukev, so bile na Nemškim v Vitenbergi natisnjene.

Med temi je Sveto Pismo ali Biblia pretolmáčena od Jurja Dalmatina \*) natisnjena v leti 1584. Kér ta Biblia na strani take napise ima, kateri so Rimskimu Papežu in katolškim naukam zoperni, je bila ljudem prepovedana, iz rok odvzeta; ino sedaj malo takih bukev najdemo v rokah učenih móž. Ta biblia tudi ni taka, kakoršna ima biti po sklepah cerkveniga zbora v Tridenti.

Adam Bohorič je dal na dan gramatiko za krajnski jezik v leti 1584. Do sedaj se že malo takih bukev najde; vender jih imamo za nauk, de iz njih zvemo, kako so naši stari predniki pisali, jezik čistili, in podučili, kako bi se unanji izučili, naš jezik govoriti. — Tudi ta gramatika je bila prepovedana, kér ona nekaj katolškemu uku zopernih podukov ima v predgovoru. Namesti te gramatike je dal na svitlo eno drugo perpušeno od višjih Pater Hipolit, kapucinar v leti 1715, natisnjeno v Ljubljani.

(Konec sledí.)

### **Novičar iz Ljubljane.**

V Ljubljani imamo — kakor se po mestu govori — že realno šolo z 2 klasama, ki sta se poprej 4. klas imenovala! Naše terjanje do realne šole, de bo koristna, je vse drugačno, kakor de bi se zamôgla taka važna naprava hipoma o kakih 14 dnéh ustanoviti; zatorej bi bilo veliko bolje, ko bi bil 4. klas 4. klas ostal, in de bi se poprej stare reči ne podirale, predin niso boljši nove napravljené. — Pervi zvezek „državniga zakonika“ v slovenskim jeziku smo dobili iz Dunaja. Ne eniga še nismo slišali, de bi bil zadovoljen s to prestavo, in naša dolžnost je, gospodam prestavljavcam to odkritoserčno podati, de naj pri nadaljevanju tega dela nikdar v nemar ne pušajo: de perva potreba je umevnost. Mi sicer iz lastne skušnje dobro vémo, de je prestavljanje večidel silno zapletenih nemških sostavkov težavno delo, zató pa tudi ostanemo pri svoji že davnej izrečni misli: de samotež ni nihče v stanu, vse razglase práv in dobro predstavljati. Vsaki dan nas skušnja tega očitniši prepričuje. Brez de bi pričijoče prestavljanje obširno pretresli, hočemo le na priliko „razglasa ministerstva pravice od 2. oktobra 1849“ stran 2. omeniti, v kterim poména 6 poslednjih verstíc nikakor razumeti ne moremo. Gospodje! nikar nam za zlo ne vzemite, če v prid slovenskiga ljudstva resnico odkritoserčno povémo. — De za prihodnje léto večiga slovenskiga kalendarja „Kolednika“ ne bo, ni nič noviga, kér ga tudi lani ni bilo, — to pa je novo, kar gosp. vrednik v poslednjim „Pravim Slovincu“ misli, de ni on tega zastanja kriv, čeravno iz gosp. Blaznikoviga razjasnjenja zvemo, de gosp. vrednik do mesca listopada ni čerkice v red djaniga rokopisa v tiskarnico prinesel!! Gosp. vrednik Kolednika ni bil nikdar pratikar, sicer bi gotovo vedil, de pratike, kolendri ali almanahi za novo léto se ne smejo do zadnje ure stariga léta odlašati. Vsaka reč ima svoj čas, posebno pa kalendar,

\*\*) Po nekterih narodnih povéstih gré misliti, de Juri Dalmatin je bil Juri Kobilá imenovan, pa Valvazor v II. delu str. 434 pravi, de to ni res; Juri Kobilá je bil Juri Jerišio, luterški pridigar. Vredništvo.



### **Vesel naj bo, kdor brati zna.**

(Mladim, pa tudi starejim ljudem po kmetih v prevdarskih.)

(Dalje.)

Na izgovor prvih jim to odgovorim: Če te niso tvoji starši ali drugi v šolo hoditi pustili, de sam brati ne znaš, pa saj drugim privoši, to je, svojim otrokam, svojim pastirčkam ali tebi zročnim otrokam, de bodo v šolo hodili; ne bodi jim zató nevošljiv, kér ti brati ne znaš, de tudi drugim tega ne privošiš. Kaj je slep človek zató drugim nevošljiv, če drugi vidijo, on pa ne? kaj bo on drugim zató oči pokazil, de bi tudi drugi slepi bili? On le Bogá za druge prosi, de bi jih Bog take nesreče obvaroval. Ravno tako tudi ti stori: opominjaj, prigajnaj, spodbadaj, sili druge, de bi se brati ali pisati naučili, če le priliko za to imajo. Ti boš sam veselje po tem imel, ko boš vidil, kakó ti bodo otroci kaj lepiga brali, in se ti zahvalili, de si jim priliko privošil, se kaj naučiti.

Na izgovor drugih se to reče: Če ti nisi prilike ali časa imel, de se nisi brati naučil, morebiti takrat še ni bilo toliko šol ali je še malokteri takrat brati znal; zdaj so pa vsi drugi časi, zdaj je več šol, in prihodnjic jih bo še več. Če tedaj ti nisi take prilike ali časa imel, pa jo drugim privoši, in pripusti jim, de se bodo saj brati naučili. Če si ti ali od mladosti, ali pozneje kruljev, hromast ali sključen postal, kaj boš tudi drugim to privošil, de bi takó nesrečni bili? Jez mislim, de tako hudobniga serca nimaš.

Na izgovor tretjih se to odgovori: Če ti lahko živiz, če ravno brati ne znaš, ne misli, de bodo tudi drugi takó lahko živeli, če ne bodo brati znali, kakor ti. Postavim, ti imaš celo zemljiše (cel grunt), pa dosti otrok; ali bodo tvoji otroci vsi na tvojim zemljišu ostali? ali se ne bodo razšli? ali ne zna kateri tvojih sinov rokodelec, štacunar, vojšak ali kaj družiga postati, de mu bo treba, de bi brati in pisati znal? Če imaš ti na svojim gruntu le lesnike in drobnice, de jih komaj za jesih obrniti znaš, kaj ne boš svojim otrokam kaj boljšiga sadú privošil? Če ti nisi znal drevja požlahniti, kaj te ne bo veselilo, če bi se otroci tega naučili, de bi divjake s žlahnimi cepiči pocepili? ali se ne bo otrokam dober sad bolje prilagel, kakor lesnike, ki jim usta skup vlečejo, če jih vgriznejo? Če se taki divjaki pocepijo, boš tudi ti rad dober sad vžival, in tudi svojim otrokam ga privošil. Ravno takó je, če ti brati ne znaš, tedaj saj svojim otrokam in drugim, če moreš, privoši, de se bodo brati in pisati naučili, in kmalo boš tudi ti od taciga sadú kaj vžival, kér ti bodo otroci iz dobrih bukev lepe reči brali, ali pripovedovali, kar se bo v tvoje serce zasajalo in dober sad prinašalo. Res je, kdor nič ne vé, nič ne skusi, tega nič ne mika. Če ravno druge vidiš, kateri dobro brati in pisati znajo, pa slabo izhajajo, kakó bodo pa tisti izhajali, če clo nič brati in pisati ne bodo znali? In če se med takimi, ki brati in pisati znajo, nekteri potepuhi znajdejo, se ne smé misliti, de morajo tudi tvoji otroci taki postati. Zavolj takih se ne smé zanemariti, de bi se otroci ne prigajjali brati in pisati učiti, kér vselej taki laglej izhajajo, kateri brati in pisati znajo, kakor pa tisti, ki nič ne znajo, in ki še svojih domačih reči zapisati ali zrajtati ne znajo.

(Konec sledi.)

### **Kaj Vodnik od nas Slovencev**

in slovenskiga jezika na dalje piše.

(Konec.)

Bohoričova gramatika se je razgubila, Hipolitova je premalo med ljudi prišla. Sleherni pisavec je krajnsko pisal, kakor se mu je zdelo; nobeden ni gledal na stanovitno vižo, vstavo ali red. Pisarji poprejšnjiga stoletja so se dosti držali po Bohoriču,

ali v sedajnim stoletju so rili naprej, in s krajnskimi pisanjem delali, kakor prešič z meham.

Oče Marka, minih bôsih Avgušinarjev kloštra na Dunajski cesti, v Ljubljani rojen pred mestam, vidijoč to nadlogo, je pisal novo gramatiko v letu 1768. On je imel v bukviši tega kloštra Bohoričovo in Hipolitovo gramatiko; vunder drugači je napravil svojo, jo na dan dal, in rekel: de do njegovih časov še nobene krajnske gramatike ni bilo. Alj potle smo zvedili, de on je imel poprejšne gramatike; — zatorej naj gleda sam gori, kako si je upal neresnico govoriti in pisati.

Očetu Marku smo vunder hvaležni za več reči. On je spet branje med ljudmi razširil; od trideset let se je skoro vsak pastir in pastarica brati naučila. Dosti bukev je med ljudi dal, jezik sem ter tje v bukvah očistil, omečil in lepši perrezal. Alj nektare reči zastopnim niso dopadle; on je namreč stare mejnike brez vzroka prestavil; od starih gramatik odstopil, pisal kakor Ljubljanski predmestnani govore; ni gledal na čistiši jezik Polancov, in dalječ od Nemcov stoječih starih krajnskikh zarodov. On je preveč nemčoval, namest de bi bil slovenil. V nekterih besedah je brez potrebe hrovatil, v družih pa premalo unajne Slovence čislal, kar je lahko ino treba.

Eden njegovih jogrov spozná, de se je dosti od njega naučil; vunder sedaj vidi, de je potrebno tudi stare gramatike poslušati, kateri so pred njim pisali.

Od tod pride, de oče Marka pri nas nobeniga nima, ki bi se po njem popolnim deržal; prestavljavci sv. pisma ino drugi učeni od njegove viže odstopajo, in se bližajo starišim pisarjem v jeziku in pisanji.

Iz tega sklenem, de bi dobro bilo skorej eno gramatiko in besediše viditi, \*) v katerih bi se krajnski jezik v svoji čistosti najdel, stari mejnik le iz potrebe prestavil, govor po tih naukih perrezal, kakor so ga družih jezikov učeni lepotili, in se nič nezapletalo, temué izrekovanje za ušesa, pismo in za pesem prilično naredilo.

### **Slovinci!**

besednjak stariga slavenskiga jezika nam je oznanjen.

Spet zamoremo s serčnim veseljem reči, de slovensko slovstvo veselo napreduje. Visoko učeni slovanski jezikoslovec in učenik slovanskiga jezika na Dunaji gosp. Dr. Miklošič je pred nekimi tedni doveršil besednjak (rečnik) staro slovenskiga jezika, in nam v njem podal važno delo in pomoč za filologijo slovansko in za razumenje starih spominkov kakoršniga koli slovanskiga narečja. Obširno delo izverstno dognati, se je slavni gosp. profesor deset lét trudil, je nabiral besede iz nar starejih rokopisov in knjig, kar koli jih je mogel najti, in težko kdo drugi je imel toliko priložnosti do starih slovanskih zakladov priti, kakor on. Nabral je tedaj okoli 18000 besed, in je pri tem sosebnost na to gledal, de jih je takó popisal, kakor se v nar starejih izvorih najdejo, in kakor se duhu našiga stariga jezika v resnici prilijajo. — Rečnik je že gotov, pa se ne bo pred 15. grudnam razdajal. Kdor ga imeti želi, naj se naroči pri gosp. Dr. Miklošiču, in naj mu kmalo pošlje naročivno pismo z denarjem vred (3 gold. v srebru) na Dunaj (k. k. Hofbibliothek), kér se bojo rečniku tudi iména naročnikov pridjale. Kdor se na 10 iztisov naroči, dobí eniga poverh. Kdor se bo pa pozneje za nje oglašil, bo mogel 5 gold. plačati.

\*) Vodnikove želje za stran gramatik so se obilno spolnile, kér imamo že več dobrih slovnice, — besednjakov ali besediš nam pa še zmirej manjka, kér razun hvale vredniga Murkotoviga dosihmal nobeniga večiga besednjaka vsi Slovenci skupej nimamo. De bi pač zamogel obljubljeni kmalo na svitlo priti! Vredništvo.